

PETRUS CANIVE

1738 - 1823

SCHILDERIJEN-RESTAURATEUR EN SCHILDER VAN DE ABDIJKERK EN VAN HET ABDIJCOMPLEX

door Gaston IMBC.

1. FAMILIE

Pierre of Petrus Canivé werd geboren te Geraardsbergen en werd er gedoopt op 17 september 1738 als zoon van Nicolas Canivé (of Canivez) en Johanna Van Kerckhem.

De familie Canivez was afkomstig uit Ath. Een zekere J.B. Canivez, "fondeur de zinc" uit Ath, maakte circa 1900 een zinken helm voor reus Goliath uit Ath; enkele jaren voordien had hij de "sacré coeur monumental qui domine le panorama de Tournai" gegoten.

Petrus Canivé huwde op 23 augustus 1768 met Maria Josephina Sergeant en woonde in de Nieuwstraat. Zijn vrouw was de zuster van Carolina Catharina Sergeant die in 1767 gehuwd was met Ambroise Thomas Fr. Van Huffel die de ouders werden van de befaamde kunstschilder Pieter Van Huffel. Deze kreeg zijn eerste schilderlessen van zijn oom Petrus Canivé.

Volgens Victor Fris ("Geschiedenis..." pag 236) behoorde een Canivé (Petrus?) tot de anti-Oostenrijkse groep, in 1789, op de vooravond van de Brabantse Omwenteling (samen met o.a. pastoor Felix Bijl - o1738 - en de gebroeders Jan - o1752 - en Eloy - o1759 - Rens). Er bestonden familiebanden tussen de families Bijl, Rens en Canivé.

Petrus Canivé had twee dochters:

1. Theresia, geboren rond 1780, overleden te Geraardsbergen op 31.12.1852. Zij huwde met **Johannes Bijl** (+23.01.1808), olieslager, nadien drukker in de Nieuwstraat;

2. Anna Jacoba, geboren circa 1785, overleden in 1823. Gehuwd met **Petrus De Beck** (1776-1827) die in 1825 hertrouwde met **Bijl Coleta** (oMoerbeke 1786), zuster van Egidius Bijl, tapper en burgemeester van Moerbeke 1830-1838.

2. SCHILDERSOPLEIDING

Het is niet bekend welke school Canivé bezocht. Hij was waarschijnlijk een autodidact die hier en daar bij schilders vaardigheden opdeed.

Hij was vooral restaurateur van schilderijen, in kerken en kloosters in de omgeving van Geraardsbergen.

Bekend zijn restauraties aan schilderijen in de kerk van Gijzegem, van Herzele, van Sint-Maria-Oudenhove, van Woubrechtgem...

In een slordige autobiografie geschreven rond 1820 en uitgegeven in 1869 door familie-

lid De Pauw, schreef Pieter Van Huffel zeer oneerbiedig over zijn oom P. Canivé: "Men vertrouwde mij dus volledig toe **aan deze naiëve en eenvoudige artiest**" en ik hielp oom Canivez met **zijn gekladder**". Voor een klein dagloontje vergezelde ik hem naar de dorpskerken en naar andere plaatsen om hem te helpen vergulden, kleuren oppoetsen, achtergronden schilderen en zo voorts".

Van Huffel liep dus zeker niet hoog op met de schilderskwaliteiten van oom Canivé. Wij moeten nochtans toegeven dat de twee bewaarde "abdij"-schilderijen niet zo slecht zijn, integendeel. Petrus Canivé overleed te Geraardsbergen op 23 juni 1823.

3. DE TWEE ABDIJ-SCHILDERIJEN.

Auguste De Portemont ("Recherches... deel II, pag. 192, noot 1) deelt ons mee dat er - in 1870 - twee zichten van de abdij geschilderd door P. Canivé, op het stadhuis hingen. Die twee schilderijen bevinden zich in het museum van de abdij. Ze werden door Paul Guillemin aan de stad geschonken (testament 1944). Hoe Guillemin in het bezit kwam van die twee doeken laat zich gemakkelijk raden: zijn grootvader was Modeste De Cock, de waterdokter, die van 1835 tot 1880 de abdijgebouwen betrok en die van 1850 tot 1880 burgemeester van Geraardsbergen was en dus op het stadhuis de scepter zwaaide. Maar daarmee weten we nog niet hoe die twee doeken op het stadhuis beland zijn, en voor wie ze in 1796 geschilderd werden, aldus nog De Portemont, "peints par P. Canivé, immédiatement après la suppression de l'abbaye". Welnu deze afschaffing der kloosters gebeurde door de wet van 1 september 1796.

HET EERSTE DOEK: "ZICHT OP DE ABDIJKERK"

Olieverf op doek, 0,86 m X 1,42 m.

gesigneerd rechts onder: P. Canivé f. (fecit)

De datering: 19 7ber 1799 is deze van de instorting van de kerk.

Rechts onder lezen we: "Den invol. dag van 't jaar 7 is den grooten choor met thoren van d'Abdye van Ste Adriaan door ondermijning geweldigh in-gestort. 19 7ber 1799. P. Canivé f".

Op de achterzijde van het spanraam, linksboven, staat nog volgende tekst in zwarte inkt of verf (5regels): "Den 3 invaldag v. omtrent den 3 ûren naer middag van 't jaar 7 is den grooten choor met den thoren van d'abdye van St. Adrianus / tot Geeraertsberge door ondermijning geweldigh in-gestort /. Welke gebeurtenisse is geschied door orde van den **borger Piers** van Gend te dien tijd als proprietaris van dezer / den borger De Vos ' baes Timmerman van Gend heeft dese saeke door syne bediende uyt-gewerkt en ten eynde gebracht./ (Nota den 3 middag van 't jaer 7 der fransche Repùblique is den 19 7ber 1799 ouder ! (nota: involdag = jour complémentaire)

De twee schilderijen van P. Canivé ("abdijskerk" en "abdijgebouwen") werden zoals we reeds schreven volgens A. De Portemont geschilderd "immédiatement après la suppression de l'abbaye". Hij liet er gravures van maken om zijn boek "Recherches historiques" mee te verluchten. (De Portemont " Recherches..." pag. 192, noot 2).

De abdij van St. Adriaan werd afgeschaft op 1 september 1796 (wet van 15 fructidor an IV). Op 6 brumaire an VI (27 oktober 1797) had de **verkoop** plaats, openbaar, vòòr de administrateurs van het Schelde-departement te Gent, van dit mooie klooster "consistant en maison conventuelle, église, collège et autres bâtiments, brasserie, écurie et jardin, contenant ensemble environ sept bonniers mesure d'Alost", (7 bunder = ongeveer 8,75 ha) (De Portemont, o.c, pag.193).

De koper was burger **Emmanuel Piers** (of Peers), raadsheer der prefectuur te Gent (die in totaal 22 ha nationale goederen of "zwart goed" kocht in 1797) (J. Lambert: Inbeslagname en verkoop ...p.71).

De verkoopprijs was 200.000 frank. Vermits de koper grotendeels in bons of assignaties

betaalde bedroeg de werkelijke verkoopprijs geen 20.000 frank of 11.000 florijnen in echte metalen munten. (De Portemont, "Recherches..." pag. 113, noot 2).

Alle gebouwen werden neergehaald, uitgezonderd het abtenhuis, het poortgebouw en de stallen.

De toren en het koor van de kerk stortten in op 19 september 1799 (3de complementaire dag van 't jaar VII). Anderen spreken van 1799. De overblijvende gevel bleef nog drie jaar overeind. (De Portemont, o.c. page 194, noot 1). De toeristische gids van de Jaycees spreekt van sloop van kerk, klooster en brouwerij in 1801.

Deze datum van 19 sept. 1799 is op het schilderij aangebracht door Canivé zelf of door de koper van het doek ?

" L'eglise abbatrale était grande et belle" schrijft A. De Portemont ("Recherches..." pag.191)

Martine Pieteraerens geeft een uitstekende beschrijving van de abdijkerk in haar interessante studie.

"De Sint-Adriaansabdij te Geraardsbergen

Een bouwgeschiedenis" (Zie Het Land van Aalst, jaargang 1982, pag. 177-234).

(Opgenomen in "900 jaar St.-Adriaansabdij" van Geert Van Bockstaele e.a. 1981).

De gotische kerk werd omgebouwd van 1751 tot 1760 onder abt Ildephonsus Van Hoorde, met de architecten J.B. Simoens (Gent 1715-1779) en Nicolaas Thibaut. Het is een grote kruisbasiliek: gotische koorconstructie, uitgebreid in de XVIIe eeuw, en XVIIIe eeuwse aanpassingen aan de westgevel en aan de vieringtoren. Er is een driebeukig schip van vier traveeën. Aan de ingang is er een trappenaanleg met smeedijzeren leuning. Verder: een licht uitspringend transept met vieringtoren. Dan volgt een gotisch koor van vier traveeën, met 5 straalkapellen.

De gevel is een typische barokke halsgevel, middendeel opgetrokken tot een rechthoekige top, bekroond met een half rond fronton.

In de bovenste geleding bevindt zich een rechthoekig venster afgewerkt met een zandboog. Het fronton wordt gesteund door geprofileerde muurpilasters doorlopend over de ganse muurgevel. De twee sobere vleugelstukken worden bekroond door een trofee. Onderaan is het muurveld rond de ingangspartij uitgevoerd in zgn. "rustica" of ruw behouwen stenen. De vensterpennigen van het schip zijn korfbogig uitgewerkt en zitten in een geprofileerde lijst.

De achthoekige peervormige vieringstoren vertoont een gereduceerde koepelvorm. Bekroond met een weerhaan.

Laatgotisch koor (zie de spitsboogvensters), ook het transept vertoont gotische kenmerken (spitsboogvensters en trapsgewijs opgaand steunberen).

De Sint-Adriaansabdijkerk werd opgetrokken in ter plaatse gebakken baksteen en natuursteen afkomstig uit Soignies, Ecaussines en Gent (pag. 214 en 215). Op de voorgrond in het midden de ommuurde waterput: de borreput of het beddewater met een drietal personen, uiterst links het poortgebouw en vooraan nog vier personages.

De twee abdijschilderijen werden "peints par Canivé immédiatement après la suppression de l'abbaye. (A. De Portemont, o.c. page 192, noot 1) dus kort na 1 september 1796.

Als opdrachtgevers komen in aanmerking:

1. J.F.G. Spitaels, maire en de regentieraad.
2. Deken benediktijn Ildefons Van den Herreweghe (o1720)
3. koper Emmanuel Piers, Gent.

Volgens De Portemont hingen de twee abdijschilderijen in 1870 op het stadhuis. Ze kunnen daar door F.G. Spitaels en de "municipalen" gehangen zijn. Het is moeilijk te verklaren (hun aanwezigheid op het stadhuis) als ze eigendom zouden geweest zijn van

de deken of van koper Piers.

E. Soens neemt in zijn boek "De abdij van Sint Adriaan te Geraardsbergen" (Aalst, 1914) twee foto's op met als ondertitels:

- "Zicht van de kerk, met den ingang der abdij"
- "Zicht der abdij met de kerk"

en onder beide titels "naar een schilderij van den heer P. Guillemin".

Mijns inziens zijn het foto's van de schilderijen van Canivé, in het bezit van P. Guillemin, of heeft Guillemin, wat ik ten eerste betwijfel, zeer minitieuze kopieën gemaakt van Canivé's werken, zoals M. Pieteraerens beweert (pag.188)

HET TWEDE DOEK "ZICHT OP DE ABDIJGEBOUWEN"

Olieverf op doek 0,86 X 1,42 m (zoals 1ste doek), niet gesigineerd, niet gedateerd maar duidelijk van dezelfde hand als doek 1, dus van P. Canivé. Te dateren voor 18 september 1799, misschien wel rond einde 1796, begin 1797.

Opdrachtgever ? Misschien ook F.G. Spitaels, of deken J. Van den Herreweghe, of koper E. Piers? met voorkeur voor stadsbestuur en F.G. Spitaels.

Het schilderij toont ons de abdijgebouwen zoals ze er voor de afbraak van 1799 uit zagen. Vergelijk met het hierbijgevoegd vereenvoudigd grondplan (naar het "Plan de la ci-devant abbaye de Saint Adrien à Grammont", een plan in opdracht van de Franse bezetter getekend, kort vòòr of kort na de afbraak).

Te beginnen van links: koor met luchtboog, sakristie, straalkapel, haaks op de kerk een langwerpig gebouw van 1 verdieping en 9 traveeën, haaks daarop, dus evenwijdig met het kerschip een tweede lang gebouw van 1 verdieping en 8 of 9 traveeën. Daarop volgt het nog bestaande abtenkwartier of prelaatsgebouw. Uiterst rechts het nog bestaand koetsenhuis, vroeger schuur en stallingen. Vooraan ziet men een gedeelte van de tuin en de omheiningmuur met poortje op de weg naar Edingen.

Beide schilderijen zijn artistiek geen hoogvliegers maar zijn niettemin nauwkeurig uitgewerkt.

Uit iconografisch en documentair oogpunt zijn deze twee doeken uitermate belangrijk. Het zijn immers de enige duidelijke en natuurgetrouwe afbeeldingen van de abdij zoals ze, onder de abten Adriaan Roelants (1713-1726) en zijn opvolger Bartholomeus de Hasseleer (1726-1738) volledig herbouwd werd (zie hun wapenschild in het fronton van de voorgevel van het abtenhuis).

4. NOG TWEE SCHILDERIJEN VAN ABDIJ EN ABDIJKERK.

a) EEN VERDWENEN DOEK OF EEN MYSTIFICATIE ?

In een "tentoonstellingscatalogus van schilderijen uit Geraardsbergse verzamelingen" uit 1941 (!) staat een "Sint-Adriaansabdij" van Canivez" (sic), toen in het bezit van de heer Adam Van Wijmeersch.

Volgens Lidwine Vander Heyde ("Kunstpatrimonium... p.235) zou deze heer het doek doorverkocht hebben in 1941 of 1942 aan de heer Victor Campen, de vrederechter van Nederbrakel, die op het kasteel van Nederboelare woonde (inlichtingen gekregen van de heer Adam Verschaffel).

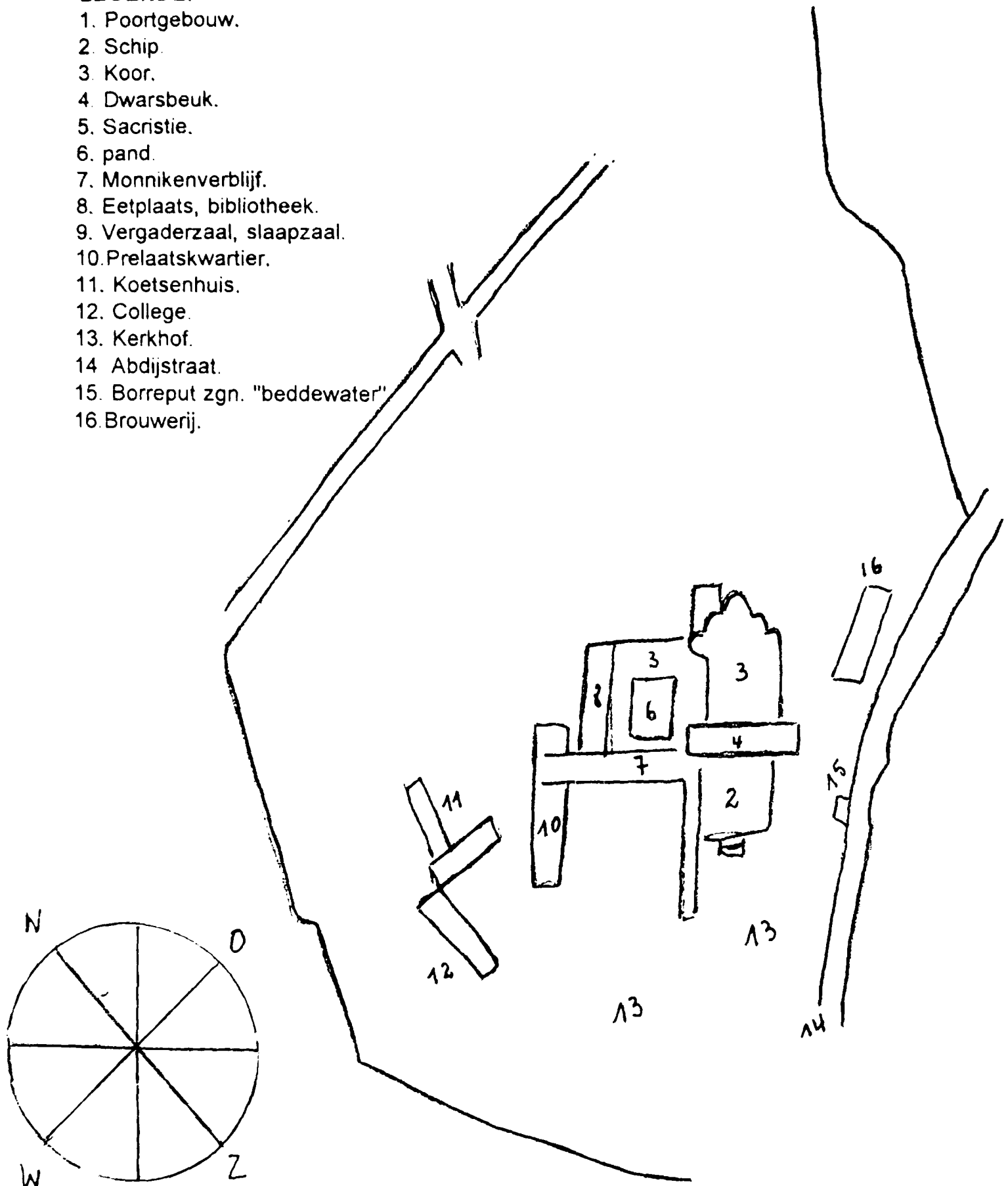
Victor Campen overleed op 24 september 1942; zijn echtgenote Gabrielle du Ry van Steelant op 21 april 1947. Vermits er geen kinderen waren kwam de erfenis toe aan burggraaf de Biolley uit Brussel (Descendance de J.B.Spitaels 1958, p.120,128). Van het schilderij van Canivez is nooit meer iets vernomen, alhoewel dit voor andere "Geraardsbergse" doeken, o.a. van De Momper, wel het geval is.

Volgens mij heeft dit schilderij nooit bestaan of werd het verward met het doek op het stadhuis. Ik kan mij moeilijk voorstellen dat een zware zieke en totaal gedesintereseer-

PLAN VAN DE ABDIJGEBOUWEN NAAR "PLAN DE LA CI-
DEVANT ABBAYE DE St.-ADRIEN A GRAMMONT
(rond 1800)

LEGENDE.

1. Poortgebouw.
2. Schip.
3. Koor.
4. Dwarsbeuk.
5. Sacristie.
6. pand.
7. Monnikenverblijf.
8. Eetplaats, bibliotheek.
9. Vergaderzaal, slaapzaal.
10. Prelaatskwartier.
11. Koetsenhuis.
12. College.
13. Kerkhof.
14. Abdijstraat.
15. Borreput zgn. "beddewater".
16. Brouwerij.

de Campen (geboren in 1857, 85 jaar oud in 1942) in het donkerste oorlogsjaar 1942, nog geld zou gestopt hebben in een relatief onbelangrijk schilderijtje.

b) DE ABDIJKERK SINT-ADRIAAN.

In het museum van de abdij bevindt zich nog een klein schilderij, olieverf op lijnwaad, 0,33 m X 0,38m, de abdijkerk voorstellend voor de afbreuk op 19.09.1799. Het doek is niet gesigneerd en niet gedateerd.

Het doek lijkt zeer goed op het bekende grotere doek van P. Canivé. De schilder heeft een iets lager gezichtspunt ingenomen, is minder nauwkeurig dan Canivé (zie halsgevel, ramen, toren, steunberen en luchtbogen), en heeft een slordige onnatuurlijke kleurenkeuze. Kortom het is misschien minderwaardig werk van een amateur. Ik zou zelfs durven zeggen: een bijna natuurgetrouwe (kleuren uitgezonderd) kopie van het grote en betere doek van P. Canivé.

Waar komt dit doek vandaan ?

Volgens de inventaris van Vincent Bossuyt "Schilderijen van de stad Geraardsbergen" uit 1967 is het een gift van R. Rens; volgens de tentoonstellingscatalogus "Het Land van Aalst, een historische evokatie" (G'bergen 1978), nr. 82, pag. 38: "dit schilderij is een gift van de notaris J.P.Rens en geeft een zicht weer van de abdijkerk te vergelijken met het doek van Canivé".

R. Rens zou moeten staan voor Robert Rens, maar die heeft dat doek niet geschonken, dixit zijn zoon notaris Jean-Louis Rens.

Een notaris J.P. Rens is onbekend.

J.P. Rens kan volgens mij niemand anders zijn dan **J.B. Rens** (OGeraardsbergen 1752, + Nederbrakel 1823), gehuwd met Marie Bruyneel, dochter van Johannes Franciscus Bruyneel, baljuw van de Baronie van Boelare. J.B. Rens was handelaar en woonde in de vredestraat (J.L.Rens: "Stamboom van de familie Rens").

Hij was een boezemvriend van P. Canivé (streed o.a. samen met hem tegen de Oostenrijkse bezetter in 1789, zie p.2)

Het schilderijtje kan een voorstudie geweest zijn van Canivé's beter geslaagd groter schilderij van de abdijkerk, en Canivé kan het gratis weggeschonken hebben.

DOCUMENTATIE

1. Rijksarchief Ronse: registers burgerlijke stand van Geraardsbergen nrs 7 en 16
2. Victor Fris: "Geschiedenis van Geraardsbergen" (Gent, 1911) pag. 428,429.
3. Auguste De Portemont: "Recherches historiques sur la ville de Grammont en Flandre" (Gent 1870) pag. 191, 192 noot 2, 193, 194 noot 1.
4. E. Soens: "De abdij van Sint Adriaan te Geraardsbergen" (Aalst, 1914) pag. 4, 19.
5. Van Kerckhoven J.: "Oud Geraardsbergen" (s.l.,s.d) pag. 21
6. Jaycees. "Toeristische gids" (s.l.,s.d.) pag. 21.
7. M. Pieteraerens: "De Sint-Adriaansabdij te Geraardsbergen, een bouwgeschiedenis" in "Het Land van Aalst" jg.1982, pag 177-234.
8. Geert Van Bockstaele e.a.: "De St.-Adriaansabdij, 900 jaar te Geraardsbergen" in "Het Land van Aalst" pag. 67-80.

- 9 V. Schobbens en W. Van Hille: "Descendance de J.B. Spitaels" (Brugge, 1958) pag. 120, 122, 123.
10. Marleen Francq: "Toponomie van Geraardsbergen tot 1600" (Gent 1979) pag. 11.
11. J.L. Rens: "Stamboom van de familie Rens uit Geraardsbergen (G'bergen 1971).
12. Dr. J. Lambert: "Inbeslagname en verkoop van de nationale goederen" (Handelingen van de maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent. Nieuwe reeks, deel XIV, 1960) pag. 71, 84.
13. L. Vander Heyde: "Kunstpatrimonium Geraardsbergen, schilderijen" (G'bergen 1985) pag. 232-239.
14. Catalogus van de tentoonstelling van schilderijen uit Geeraardsbergsche verzamelingen (Geraardsbergen 1941, naamloos, misschien van de hand van Gustaaf Flamant.
15. Vincent Van Bossuyt: Schilderijen toebehorend aan de stad Geraardsbergen (december 1967).
16. K. Baert en L. De Vos: "Het Land van Aalst, een historische evokatie (Geraardsbergen 1978) pag. 38, nrs 81 a,b, en 82.

Gaston IMBO.